

Supplementa Italica, Nuova serie 10. Casa editrice Quasar. Roma 1992, 283 str., številne fotografije.

Projekt *Supplementa Italica*, ki ga vodi M. Guarducci in S. Panciera, je dočkal že 10. zvezek, kar za serijo vsekakor pomeni zelo lep uspeh in hkrati nenadomestljiv doprinos k latinski epigrafiki italjskih regij. V knjigi so objavljeni novi napisi naslednjih antičnih mest: iz 8. regije Emilije iz Foruma Popili in Foruma Livi, avtorica obeh prispevkov je F. Cenerini; iz 9. regije Ligurije iz Haste (avtorja G. Mennella in E. Zanda) in iz Albintimilija avtorja G. Mennelle.

Več kot polovico zvezka obsegajo novi napisi Tergesta in upravnega območja mesta, ki jih je objavil in komentiral C. Zaccaria. To poglavje je za nas daleč najvažnejše, ne zaradi obsega, temveč predvsem zato, ker obsega vrsto napisov iz slovenske Istre in s Krasa, do koder se je raztezal tergestinski ager. Zaccarijevi novi tergestinski epigrafski spomeniki, čeprav objavlja le 49 novih napisov, predstavljajo pravo monografijo v monografiji (144 str.). Začenja se s seznamom korpusnih epigrafskih del, ki jih novi napisi dopolnjujejo, sledi izčrpna bibliografija, ki je s predznaki k vsakemu citatu (citati so sicer razvrščeni abecedno) razdeljena na dva dela: s + so označena dela, ki vsebujejo epigrafske novice, z - tiste študije, ki prispevajo le k zgodovini mesta in agra, ne prinašajo pa epigrafskega gradiva. Sledi poglavje, v katerem avtor dodaja, popravlja, oz. na novo ovrednoti zgodovinsko in arheološko gradivo za zgodovino Tergesta in njegovega zaledja. To poglavje je morda najvažnejše od vseh, saj v njem obravnava z vseh vidikov zgodovino prostora Tergesta od samih začetkov naseljenosti tega območja do zgodnjega srednjega veka. Začenja z jezikovno analizo imena Tergeste, katerega koren pomeni trg, in ki je verjetno predindoevropsko, prevzeto v venetščino in prek nje posredovano poznejšim rodovom. Z obdobjem Venetov začenja zgodovina tega prostora dobivati konkretnije oblike. V virih, Strabonu in Pliniju je naselbina označena kot karnijska, do česar je po vsej verjetnosti prišlo po zlomu kraljestva Histrov leta 177 pr. Kr., ko so se v ta prostor med Venete in Karne kot klin naselili Karni. Le-ti se v vojnah z Rimljani omenjajo ob pohodu Sempronija Tuditana 129 pr. Kr. proti Tavriskom, Karnom, Histrom in Japodom, nad Karni je 115 pr. Kr. slavil triumf Emilij Skavrus. Japodi so Tergeste napadli 52 pr. Kr.; v Oktavijanovi vojni v severozahodnem Iliriku je bilo v Tergestu nedvomno osredotočeno rimsko vojaštvo. V tem času je bilo mesto gotovo že kolonija, kar je sicer sporno. Zaccaria k problemu ne zavzema stališča, navaja le različne datacijske predloge in možnosti za nastanek kolonije v Tergestu.

To je silno zanimiva problematika, saj odpira vprašanje vzhodne meje Cisalpine v Cezarjevem času, za katero J. Šašel domneva, da je še obsegala Ljubljansko kotlino, ki naj bi odtlej ves čas pripadala Italiji in ne Panoniji, potem ko je bila leta ustanovljena kot provinca. Zaccaria se do tega mnenja ne opredeli. Enako se ne opredeli do problema skrivnostnega municipija, omenjenega na fragmentarnem napisu iz Jelerij (Elleri), za katerega sta npr. J. Šašel in A. Frschetti domnevala, da se nanaša na Egido (zdaj Koper).

Zaccaria nadalje v uvodni študiji zgoščeno obravnava tudi arheološke ostaline Tergesta in njegovo urbano podobo, probleme meja agra, obstoja vladarskih posesti v Istri in probleme pozne antike in zgodnjega krščanstva. Njegova izvajanja ponazarja zemljevid antičnih lokalitet in zemljevid Trsta ter okolice z vnešenimi številkami krajev, kjer so bili najdeni epigrafski spomeniki. Avtor tudi navaja seznam teh krajev s citati tam najdenih napisnih kamnov, pri čemer je treba poudariti, da si je v nasprotju z marsikaterim od italijanskih kolegov prizadeval za dvojezičnost, ki pa sicer ni dosledna in ni vedno korektna.

Obširni del knjige vsebuje popravke in dopolnitve k že objavljenim napisom, medtem ko je novim besedilom posvečena le slaba tretjina dela. Med temi sta najvažnejša oba nova napisa iz Jelerij (Elleri), na katerih se omenja na enem municipij (Egida?, Tergeste?, Akvileja?), na drugem *lex lata*. Zanimivi so sakralni spomeniki (vsem bogovom in Penatom, Liberu, lokalni istrski boginji Sentoni), ostanek napisa na bazi za kip, s fragmentarno kariero tergestinskega viteza Kvinta Baiena Blasijana. Na enem od novih napisov se omenja vojak 20. legije iz Bononije, Gaj

Velicij, ki je prišel v Tergeste še v času pred letom 10 po Kr., ko je bila legija iz Ilirika prestavljena v Spodnjo Germanijo. Epigrafski del se zaključuje z mozaičnimi donatorskimi napisi iz bazilike v Via della Madonna del Mare v Trstu in z analitičnimi indeksi.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Vanna Vedaldi Isasbez: *La Venetia orientale e l'Histria. Le fonti letterarie greche e latine fino alla caduta dell'impero Romano d'Occidente.* Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 5. Quasar, Roma 1994. 526 str.

Knjiga Vedaldijeve o grških in latinskih literarnih virih za vzhodno Venecijo in Histrijo, ki je peti zvezek za naš prostor zelo pomembne nove zbirke *Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina* (izdajata jo G. Bandelli in M. Verzar-Bass), je plod avtoričinega dolgoletnega dela; koliko truda je vloženega v tovrstno študijo, lahko presoja predvsem tisti, ki se tudi sam ukvarja z izvrednotenjem literarnih virov in ve, kako zamudno in polno pasti je to delo, v katerem se znanje filologa kombinira z znanjem antičnega zgodovinarja in arheologa in je dopolnjeno z epigrafskimi, numizmatičnimi, jezikoslovnimi in drugimi študijami.

Najstarejše vire za ta prostor je pred kratkim izdala C. Voltanova (*Le fonti letterarie per la storia della Venetia et Histria. I: da Omero a Strabone*, Venezia 1989). Z delom Vedaldijeve se rezultati Voltanove ne podvajajo, ker je Vedaldijeva snov razdelila na popolnoma drugačen način kot Voltanova. Njena knjiga želi sicer podati vse literarne vire za omenjeni prostor od najstarejših do 5. stoletja po Kr. - čeprav so smiselno zajeti tudi nekateri poznejši, ker obravnavajo zgodnejše obdobje, tako npr. anonimni ravenski geograf, Guido, Zonara, Pavel Diakon, vendar ne obravnava vira za virom kronološko. Snov je avtorica razdelila na geografske pojme vzhodne Venecije in Histrije in obravnavala vsakega kot neke vrste geslo v leksikonu: zaradi preglednosti se je pri razvrstitvi držala abecednega reda.

Snov samo je razdelila na pet delov: *Geografia fisica della Venetia orientale e dell'Histria; Coronimi; Etnici; Centri abitati; Itinerari: mansiones, mutationes, stationes*, knjiga pa ima še obsežno uvodno poglavje, v katerem je sežeto prikazana zgodovina in arheologija tega prostora od prvih sledov naseljevanja do konca rimskega obdobja, s posebnim poudarkom na vprašanju severovzhodne meje Italije in literarnih virih, od katerih sta najvažnejša Strabon in Plinij. Nato obravnava po vrsti gore in doline, reke in jezera, zalive in rte ter otroke. Sledita obe deželi: Karnija in Histrija, imena ljudstev, imena mest, vasi in naselbin ter postaje, znane iz itinerarijev. Knjigo končujejo seznam izdaj literarnih virov, iz katerih so bili ustrezni odlomki vzeti, stvarno kazalo virov in zelo izčrpna bibliografija. V primerih, ko se gesla deloma prekrivajo, npr. primer Tergeste in Karni, je ustrezen citat in extenso naveden ob tistem geslu, kjer je organsko bolj na mestu, ob drugem pa je citat naveden v skrajšani obliki. Avtorica citate iz antičnih avtorjev navaja iz najboljših izdaj, ob upoštevanju tekstnokritičnega izročila in se odloča za najustreznejše čitanje *variae lectiones*. Poudarek dela pa je na stvarnem komentarju, ki je dodan vsakemu od obravnavanih gesel. Tu je nakopičeno široko znanje, ki se odraža tudi v seznamu uporabljenih literature. Ne bi bilo mogoče, da kaj ne bi bilo spuščenega, saj je razpon tematike dela od prazgodovinskega obdobja, ki ga, npr., odsliskavajo Strabonovi viri, do pozne antike - in tega delu nikakor ne moremo očitati. Nekajkrat pa lahko zasledimo, da je v komentarju literatura sicer navedena, ni pa morda vsakokrat ustrezno izvrednotena in avtorica ostaja pri tradicionalnih mnenjih, oz. ne zavzema stališča do novejših pogledov, ki ponujajo nove rešitve. Tako npr. v primeru, ko analizira problem severovzhodne meje Italije, čemur posveti posebno poglavje, ne upošteva, oz. ne zavzema stališča k mnenju J. Šašla, da bi območje Ljubljanske kotline od Cezarjevega časa dalje pripadalo Cisalpini (za kar se je sicer zavzemal že